

ФЛОРИСТИЧНИЙ СКЛАД ТА ЕКОМОРФІЧНИЙ СПЕКТР ДЕРЕВНО-ЧАГАРНИКОВИХ ВИДІВ ПАРКУ ІМ. 50-РІЧЧЯ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ (М. КРИВИЙ РІГ)

Н.В. Товстоляк

*здобувач кафедри ботаніки та екології
Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ»*

Вступ. Сучасний стан багатьох культивованих зелених насаджень м. Кривого Рогу потребує комплексного підходу до вивчення екоморфічних показників їх компонентів, зокрема дерев та чагарників. В умовах урбанізованого середовища та обмеженого фінансування зеленого господарства міста, зокрема природно-охоронних проєктів, актуальною залишається проблема добору аборигенних та акліматизованих видів, маловибгливих та найбільш адаптованих до конкретних місцезростань. Водночас спостерігається тенденція підвищення вимог до естетичності об'єктів озеленення (зокрема декоративності), що дещо ускладнює першочергові завдання.

Мета роботи – встановити видовий склад та визначити екоморфічний спектр дендрофлори парку ім. 50-річчя Радянської України.

Об'єкт та методи дослідження. Об'єктом дослідження обраний парк ім. 50-річчя Радянської України, закладений у 1950 році. Перша назва – «Парк рудоуправління ім. Кагановича», подальі вона зазнала декількох змін.

Парк відноситься до об'єктів озеленення загального користування – парк культури та відпочинку. За даними І. А. Добровольського [1] площа складала 48 га, але станом на 2010 рік площа вже складає 42,8га, що відповідає і більш сучасним даним [2].

Дослідження були проведені у 2015 році шляхом використання описових методів з подальшою камеральною обробкою отриманих даних за визначниками та посібниками [3, 5].

Результати та їх обговорення. Флористичний склад представлений двома відділами: незначною кількістю голонасінних (*Pinophyta*) – 10 видів та покритонасінними (*Magnoliophyta*) – 49 видів, які належать до 41 роду та 25 родин. За співвідношенням група інтродукованих видів дещо переважає над аборигенними, але не суттєво – відповідно 57,6% та 42,4%.

Основоутворюючими деревно-чагарниковими видами парку є: клен ясенolistий (*Acer negundo* L.), клен гострolistий (*Acer platanoides* L.), гіркокаштан звичайний (*Aesculus hippocastanum* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), дуб звичайний (*Quercus robur* L.), акація біла (*Robinia pseudoacacia* L.), туя західна (*Thuja occidentalis* L.), широколіщчик східний (*Platycladus orientalis* (L.) Franco), липа широколиста (*Tilia platyphyllos* Scop.), в'яз гладкий (*Ulmus laevis* Pall.), берест (*Ulmus minor* Mill.).

Зустрічаються і цікаві поодинокі представники – магонія подуболіста (*Mahonia aquifolium* (Pursh) Nutt), софора японська (*Styphnolobium japonicum* (L.) Schott), які морфологічно вже несуть певне декоративне навантаження. Проте у зв'язку із тим, що вони не входять до числа чітко окреслених композицій, вони втрачають свою декоративність і практичну значущість на тлі масових деревних насаджень. Крім того, виникає загроза їх поступового зникнення.

Співвідношення у видовому складі вічнозелених та листопадних форм типове для більшості паркових насаджень середини ХХ ст. – відповідно 18,6% та 81,4% (переважання останніх). При закладанні парку використовувалися види з наявного посадкового матеріалу.

Фактично за типом планування наш об'єкт озеленення відноситься до парку регулярного стилю. Водночас ми можемо провести інший «умовний» поділ, що дозволить відслідкувати подвійну тенденцію розвитку парку: «занедбана» та «доглянута» частини.

Встановлено, що у межах першої «занедбаної» частини спостерігаються процеси деградації культивованих форм, заміни та витіснення слабких видів більш стійкими (чагарники – повій звичайний (*Lycium halimifolium* L.), бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), ліани – дикий виноград п'ятилисточковий (*Parthenocis susquinquefolia* (L.) Planch.), хміль звичайний (*Humulus lupulus* L.), дерева – клен ясенolistий (*Acer negundo*), черемха звичайна (*Padus avium* Mill.), берест (*Ulmus minor*), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior*), ін.), а також втрата загальної та індивідуальної декоративності зелених насаджень.

У «доглянутій» частині, навпаки, прослідковуються процеси оновлення та поповнення видового складу як чагарників, так і деревних форм. Зокрема, значний масив нових насаджень можна спостерігати біля прибережної зони парку (молоді дерева – клен цукристий (*Acer saccharinum* L.), айлант найвищий (*Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle), береза повисла (*Betula pendula* Roth), черемха пізня (*Padus serotina* (Ehrh.) Borkh.), сосна кримська (*Pinus pallasiana* D. Don), сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), дуб північний (*Quercus rubra* L.), сумах пухнастий (*Rhus typhina* L.), липа серцелиста (*Tilia cordata* Mill.), липа широколиста (*Tilia platyphyllos*), новий вид горобини, тощо, насадження чагарників – бруслина бородавчаста (*Euonymus verrucosus* Scop), таволга японська (*Spiraea japonica* L.) та інші.

Життєвість дерев та чагарників насамперед залежить від екологічних умов місцезростання та їх безпосередньої адаптованості до них. За джерельними даними ґрунтовий покрив парку представлений чорноземом звичайним із середньопотужним гумусовим шаром (до 50 см) [4]. Крім того, враховуючи те, що частина об'єкту розташована поряд із тимчасовим водотоком, можна стверджувати про досить сприятливий у порівнянні з іншими Криворізькими об'єктами озеленення екологічний фон.

Оцінка екоморфного спектру дає підставу стверджувати про переважну стійкість та пристосованість більшості видів до умов місцезростання. Серед трофоморф переважає група мезотрофів – 47,5%, гігроморфи представлені переважно мезоксерофітами (25,4%) та мезофітами (23,7%), геліоморфи – геліофітами (45,8%).

Виходячи із стану окремих представників нових та старих насаджень виявлено, що екологічна адаптованість дерев і чагарників не достатньо враховується при плануванні. Типовим прикладом є насадження гіркокаштану звичайного (*Aesculus hippocastanum*) (частина парку біля фонтану). За екоморфою цей вид є геліофітом, проте затінок більш високоярусних дерев впливає на його життєвий стан, значно послаблюючи через постійне конкурування за світло.

Найбільш пристосованими за екоморфами є ясен звичайний (*Fraxinus excelsior*), липа широколиста (*Tilia platyphyllos*), в'яз гладкий (*Ulmus laevis*), берест (*Ulmus minor*).

Більш вибагливими виявилися клен цукристий (*Acer saccharinum*), береза повисла (*Betula pendula*), тис ягідний (*Taxus baccata* L.).

Висновки. Парк ім. 50-річчя Радянської України відноситься до числа найбільш відвідуваних місць відпочинку Кривого Рогу. Флористичний склад дендрофлори представлений 59 видами, який переважною більшістю видів є типовим для зелених насаджень Криворіжжя середини ХХ ст.

Спостерігається подвійна тенденція розвитку – занепад з одного боку та відновлення і поповнення видового складу з іншого. Більшість представників деревно-чагарникових видів адаптовані до умов місцезростання. Проте при створенні парку були не достатньо враховані екоморфи окремих дерев та чагарників, що позначилося на подальшому розвитку цих рослин. Тому ця проблема потребує подальшого поглибленого дослідження.

Список використаної літератури

1. Добровольський І. А. Результати інтродукції та акліматизації декоративних дерев та чагарникових порід у Криворізькому басейні за роки Радянської влади / І.А. Добровольський // Республіканський міжвідомчий збірник «Інтродукція та акліматизація рослин на Україні». – К.: Наукова думка, 1968. – Випуск 3. – С. 8–27.
2. Енциклопедія Криворіжжя у 2–х томах: т. 2 / упор. В. П. Бухтіяров. – Кривий Ріг: ЯВВА, 2004. – С. 362.
3. Определитель высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин и др. – К.: Наукова думка, 1987. – 548 с.
4. Савосько В.М. Грунтовий покрив Криворіжжя / В. М. Савосько // Фізична географія Криворіжжя: монографічна навчальна книга. – Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2015. – С. 133–150.
5. Czerepanov S. K. Vascular plants of Russia and adjacent states (the former USSR) / S. K. Czerepanov. – Cambridge: Cambridgeuniversitypress, 1995. – 560 с.